

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΗΝ
ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ
ΑΓΓΛΙΚΑ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: ΛΙΒΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ, ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ/ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ (ΞΔ2013019)

ΚΕΡΚΥΡΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2022

ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΗΝ
ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ
ΑΓΓΛΙΚΑ

Περιεχόμενα

Πρόλογος	4
Δομή < Χρήση της γλώσσας ;	5
Η δομή της γλώσσας	5
Η χρήση της γλώσσας	6
Ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα: η λύση στο πρόβλημα	7
Το πρόβλημα	7
Οι προτάσεις	8
Στο επάγγελμα του διερμηνέα/μεταφραστή	10
Επίλογος	14
Ευρετήριο Ονομάτων και Όρων	15
Βιβλιογραφία	16

Πρόλογος

Ο Coates το 1998 αναφέρει πως δεν υπάρχει ουδέτερη ομιλία και πως όποτε μιλάμε πρέπει να διαλέξουμε ανάμεσα σε διαφορετικά συστήματα νοημάτων, και διαφορετικές ομάδες αξιών (όπως αναφέρεται στη Litosseliti, 2013, σελ. 9). Ας φανταστούμε πως μιλάμε αγγλικά, και βρισκόμαστε σε ένα δωμάτιο με δέκα γυναίκες και έναν άνδρα. Μια εκ των γυναικών σηκώνεται και ρωτάει «Who wants more coffee?», κατευθυνόμενη προς την κουζίνα να φέρει περισσότερο καφέ. Στην άλλη πλευρά, ας μεταβούμε σε ένα δωμάτιο όπου είμαστε μιλάμε ελληνικά, και διατηρούμε την ίδια σύνθεση ατόμων. Τι ερώτηση θα κάνει η γυναίκα όταν σηκωθεί; Το πρώτο πράγμα που θα σκεφτούμε είναι «Ποιος θέλει κι άλλον καφέ;» ή «Θέλει κανείς άλλον καφέ;». Γιατί χρησιμοποιείται το αρσενικό πρόσωπο, αφού οι γυναίκες υπερτερούν αριθμητικά, ενώ στην αντίστροφη περίπτωση κανένας άνδρας δεν θα ρωτούσε δέκα άνδρες και μια γυναίκα «Θέλει καμία άλλον καφέ;».

Το παραπάνω παράδειγμα αποτελεί μονάχα μια υπεραπλούστευση της χρήσης του έμφυλου λόγου, ενός λόγου που ευνοεί το ένα γένος, το αρσενικό, και συχνά παραμερίζει το θηλυκό. Πηγαίνοντας πέρα από την καθημερινότητα, ας αναλογιστούμε πως αυτός ο λόγος αποτυπώνεται στα μέσα ενημέρωσης, το σχολείο, ή ακόμη και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Αν δεν έχουμε στοιχεία το φύλο των ατόμων τα οποία αναφέρονται σε ένα σώμα κειμένου, γραπτό ή προφορικό, πως θα το διαχειριστούμε στην μεταφραστική/διερμηνευτική διαδικασία;

Πως θα διερμηνεύαμε από τα αγγλικά στα ελληνικά την φράση «*Firefighters: the heroes of our nation, saved thousands of lives*»; Στα αγγλικά δεν διαφαίνεται το φύλο, αλλά ας αναλογιστούμε: θα το αποδίδαμε ευκολότερα ως «*Το Πυροσβεστικό Σώμα: οι ήρωες και οι ηρωίδες του έθνους, έσωσαν χιλιάδες ζωές*», ή ως «*Πυροσβέστες: οι ήρωες του έθνους, έσωσαν χιλιάδες ζωές*»; Αξίζει χάριν ευκολίας και συνήθειας να χρησιμοποιούμε περιεκτικούς τύπους ή μήπως χρειάζεται να στοχεύουμε σε μια πιο ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα;

Προχωρώντας στην προσπάθεια μας να απαντήσουμε και να διερευνήσουμε τα παραπάνω ερωτήματα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε για την συνδρομή τους στην παρούσα εργασία τον κύριο Μανουσάκη Βασίλειο, καθώς και την υπόλοιπη την συμβουλευτική επιτροπή: τον κύριο Λίβα Σωτήριο ως πρώτο επιβλέποντα και τον κύριο Ιωαννίδη Αναστάσιο ως δεύτερο.

Δομή < Χρήση της γλώσσας ;

Στην παρούσα εργασία, θα δούμε παραδείγματα από τα ελληνικά και τα αγγλικά, τα οποία αποτελούν διαφορετικά είδη γλωσσών. Όπως ο πολιτισμός είναι δυναμικός και υποκείμενος σε αλλαγές, έτσι και η γλώσσα, ένα από τα κομμάτια του, θα είναι ορθότερο να αντιμετωπίζεται το ίδιο, κι όχι απλά σαν ένα συμπαγές σύστημα σημείων, φωνημάτων και σημασιών. Η γλώσσα εξελίσσεται με την πάροδο του χρόνου, ακολουθώντας τις ανάγκες και τις απαιτήσεις της κάθε εποχής.

Κοιτάζοντας τον άνδρα και την γυναίκα, οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ, αλλά και η Ευρωπαϊκή ένωση, υπογραμμίζουν πως η ισότητα των φύλων (*gender equality*) αποτελεί ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, ενώ θέτει παράλληλα και τις βάσεις για έναν ακμάζοντα κόσμο (Ηνωμένα Έθνη, 2020, όπως αναφέρεται στην Παπαδημητρίου, 2021, σελ. 21). Για να επιτευχθεί αυτή η ισότητα έχουν ακολουθηθεί διάφορες στρατηγικές, μια από τις οποίες αυτή της ένταξης της διάστασης του φύλου (*gender mainstreaming*). Το *gender mainstreaming* διέπεται από πέντε αρχές, με την πρώτη να αφορά ένα ζήτημα το οποίο συνδέεται με την παρούσα εργασία: την χρήση μη σεξιστικής γλώσσας (*Gender-Sensitive Language*). Πιο συγκεκριμένα: *«κείμενα που απευθύνονται και στα δύο φύλα, όπως διαφημίσεις, δηλώσεις, δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο, κ.α., θα πρέπει να φροντίζουν να είναι ισάξια ορατοί και οι άνδρες και οι γυναίκες, δίνοντας προσοχή και στον τρόπο που απεικονίζονται τα φύλα»* (Office for Gender Mainstreaming, 2021).

Σε συνέχεια των παραπάνω, μπορούμε να παρατηρήσουμε πως η συμβολή της γλώσσας στην ευρύτερη και ουσιαστικότερη ισότητα ανάμεσα στα κοινωνικά φύλα είναι μεγίστης σημασίας. Όπως θα δούμε παρακάτω, τα ελληνικά χαρακτηρίζονται ως μια «αναπόφευκτα» έμφυλη γλώσσα λόγω των γραμματικών γενών, κάτι που παρόλα αυτά δεν σημαίνει πως δεν μπορούμε να βρούμε τεχνικές προκειμένου να εστιάσουμε σε μια βελτιωμένη, πιο ισότιμη, χρήση της γλώσσας, ξεφεύγοντας από την αυστηρή δομή της. Στα αγγλικά η δομή είναι πιο κοντά στην κατεύθυνση της ουδετερότητας, αν κι εκεί συναντούμε «περιεκτικούς» τύπους (για παράδειγμα *mankind* αντί *humanity/humankind*).

Η δομή της γλώσσας

Σύμφωνα με την Ράλλη (2003, όπως αναφέρεται στην Ασημακοπούλου, 2018, σελ. 7) τα ελληνικά ανήκουν στις γλώσσες με τριμερές γραμματικό γένος, το οποίο διακρίνεται σε αρσενικό, θηλυκό, και ουδέτερο. Τα ονόματα κατηγοριοποιούνται σε κλιτικές τάξεις, βάσει μορφολογικών κριτηρίων και συμφωνίας όρων σε μία πρόταση. Η Τσοκαλίδου (2001) διευκρινίζει πως ο προσδιορισμός «γραμματικό» χρησιμοποιείται επειδή συνήθως δεν συμπίπτει το γραμματικό με το φυσικό γένος, αναφέροντας χαρακτηριστικά πως «Σε περιπτώσεις φυσικής, και αναμενόμενης γραμματικής, συνύπαρξης αρσενικών και θηλυκών οντοτήτων, το αρσενικό γραμματικό γένος υπερισχύει. Για παράδειγμα, η φράση όλοι οι καθηγητές και οι μαθητές μπορεί να αναφέρεται μόνο σε καθηγητές και μαθητές αρσενικού γένους, αλλά ταυτόχρονα και σε μαθήτριες και καθηγήτριες. Η παραδοσιακή χρήση του αρσενικού γένους για να εκφράσει και τα δύο γένη, εκτός από το γεγονός ότι επικαλύπτει το θηλυκό γένος, δημιουργεί και αμφισημία, μια και μπορεί να σημαίνει μια ομάδα ανδρών ή μια ομάδα από άντρες και γυναίκες.»

Η αγγλική γλώσσα διαθέτει φυσικό γένος (*natural gender*) και αποδίδεται με σημασιολογικά, παρά μορφολογικά, κριτήρια. Τα έμψυχα χαρακτηρίζονται είτε ως αρσενικά ή θηλυκά αναλόγως φύλου, και τα άψυχα ως ουδέτερα. Τα αγγλικά έχουν και το κοινό γένος (*common gender*) το οποίο χρησιμοποιείται για έμψυχα ονόματα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε άτομα που ανήκουν και στα δύο φύλα, όπως οι λέξεις *teacher* ή *president* (Ασημακοπούλου, 2018, σσ. 7-8).

Η χρήση της γλώσσας

Η χρήση της γλώσσας συνυφαίνεται με τον πολιτισμό της κάθε κουλτούρας και μπορεί να επιφέρει έμφυλες διακρίσεις ή ακόμη και να προέρχεται από αυτές. Ορίζοντας τον πολιτισμό, παρατηρούμε πως περικλείει στοιχεία που κυμαίνονται από αξίες, πεποιθήσεις, παραδόσεις, θρησκεία, μέχρι ολόκληρη κοσμοθεωρία, και έννοιες κοινωνικών ρόλων (Liu, Volcic, και Gallois, 2018, σελ. 105). Η γλώσσα αποτελεί ένα βασικό στοιχείο του πολιτισμού και μέσω της κοινωνικοποίησης, μαζί με άλλα πολιτισμικά προϊόντα, μπορεί να μεταφέρει και εντυπώσεις ή νόρμες. Ήδη, όπως παρατηρούμε στην έρευνα της Παπαδημητρίου (2021, σσ. 9-10) υπάρχει μια διάκριση και μια διαφορετική αντιμετώπιση στα δύο φύλα, από τα χρωματιστά ρούχα, μέχρι τα παιχνίδια των παιδιών, και τον επαγγελματικό προσανατολισμό των εφήβων και μετέπειτα ενηλίκων. Αυτά τα πολιτισμικά προϊόντα που βρίσκονται στα ροζ παιχνίδια των κοριτσιών που θα χρωματίζουν την πρώτη τους κουζίνα ή στα μπλε παιχνίδια των αγοριών που θα χρωματίζουν το στηθοσκόπιο ενός γιατρού, αλλά και στην ίδια την γλώσσα, ελλείπει αντιστοιχιών θηλυκού γένους σε επαγγέλματα κύρους όπως στο επάγγελμα του συνταγματάρχη, του βουλευτή (που πρόσφατα ξεκίνησε να χρησιμοποιείται η αντιστοιχία της βουλευτριάς), του δικηγόρου, ή του γιατρού, μπορούν σε ένα ποσοστό να κατευθύνουν ή να ενθαρρύνουν ή να αποθαρρύνουν, τους αυριανούς ενήλικες γιατρούς και τις αυριανές ενήλικες νοικοκυρές.

Σύμφωνα με τις Black, Buller, Hoyle και Todd (2019, σελ. 166) η γλώσσα καθιστά τους άνδρες ως την «νόρμα», ενώ τις γυναίκες ως το «άλλο». Πέραν όμως της γραμματικής έκφρασης του ζητήματος, συναντούμε και τις σημασιολογικές διαφορές. Τόσο τα αγγλικά, όσο και τα ελληνικά, έχουν παραδείγματα λέξεων ή εκφράσεων που διάκεινται θετικά απέναντι στους άνδρες και αρνητικά απέναντι στις γυναίκες. Στην αγγλική έχουμε την έκφραση «*man up!*», σημαίνοντας να δείξει κάποιος χαρακτήρα, να «γίνει άντρας», χωρίς να βρίσκουμε την αντιστοιχία στο θηλυκό με μια φράση όπως «*woman up!*». Η έκφραση «*run like a girl*», που αφορά κάποιο άτομο που δεν τρέχει γρήγορα, δηλαδή «τρέχει σαν κορίτσι», μια αρνητικά επιφορτισμένη φράση, δεν έχει επίσης αρσενική αντιστοιχία, αφού δεν θα αποδιδόταν στερεοτυπικά σε κάποιον άνδρα. Στα ελληνικά συναντάμε τις «γυναικοδουλειές» ή τις «γυναίκες του πεζοδρομίου», ενώ στην αντίπερα όχθη έχουμε την «ανδρεία» ή το «παλικάρι».

Από την πλευρά της η Spender (1980, όπως αναφέρεται, στις Γκασούκα και Γεωργαλλίδου, 2014, σσ. 8-9) θεωρεί πως η γλώσσα και οι έννοιες της διαμορφώθηκαν από τους άνδρες, δημιουργώντας τον «κανόνα», λόγω της κοινωνικής τους ισχύος επί των γυναικών. Σαν συνέπεια, οι γυναίκες χρειάζεται να προσαρμόζουν λέξεις και έννοιες στις δικές τους ανάγκες, ακόμη κι αν αυτές δεν είχαν δημιουργηθεί αρχικά: στην αρχή

για παράδειγμα δεν υπήρχε ανάγκη να βρεθεί θηλυκό γένος για την ιδιότητα του βουλευτή ή του γιατρού, αφού δεν συναντούσαμε γυναίκες σε τέτοιες θέσεις. Αυτές οι νέες λέξεις τοποθετούνται απέναντι σε ένα κοινό το οποίο μπορεί και να τις απορρίψει, αφού η ίδια η πραγματικότητα διαμορφώνεται ουσιαστικά από αυτούς που ελέγχουν και την γλώσσα (δηλ. τους άνδρες).

Την άποψη πως η γλώσσα όχι μόνο αντικατοπτρίζει μια κοινωνική πραγματικότητα, αλλά παράλληλα αποτελεί βασικό της στοιχείο μοιράζεται και η Litosseliti (2013, σελ. 9), θεωρώντας πως η γλώσσα διαμορφώνει τόσο τον τρόπο που βλέπουμε τους άλλους, αλλά και τον εαυτό μας. Αν πράγματι αποδεχτούμε αυτόν τον συλλογισμό, τότε η γλώσσα δύναται να δημιουργήσει και να διατηρήσει κοινωνικές σχέσεις, σχέσεις δύναμης, αξίες, ταυτότητες, αλλά και να συμβάλλει στην κοινωνική αλλαγή. Προβάλλει επίσης το επιχείρημα πως οι γλωσσικές μας επιλογές εξαρτώνται από το ευρύτερο κοινωνικό-πολιτισμικό υπόβαθρο, του οποίου οι οπτικές μπορεί να αφορούν το φύλο, την εκπαίδευση, την θρησκεία, ενώ παράλληλα να εξαρτώνται και από τα χαρακτηριστικά του κάθε ομιλητή, όπως τις εμπειρίες, την εξειδίκευση ή και την εμπλοκή του σε κάθε κατάσταση.

Ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα: η λύση στο πρόβλημα

Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2018) η ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα (*gender neutral language*) «είναι ένας γενικός όρος ο οποίος καλύπτει τη χρήση μη σεξιστικής γλώσσας, συμπεριληπτικής γλώσσας ή δίκαιης ως προς το φύλο γλώσσας. Σκοπός της ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας είναι να αποφεύγονται επιλογές λέξεων στις οποίες μπορεί να αποδοθεί χαρακτήρας προκατάληψης, διάκρισης ή απαξίωσης, επειδή υπονοούν ότι ένα βιολογικό ή κοινωνικό φύλο είναι ο κανόνας. Η χρήση δίκαιης και συμπεριληπτικής ως προς το φύλο γλώσσας συντελεί επίσης στη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων, προάγει την κοινωνική αλλαγή και συμβάλλει στην επίτευξη ισότητας των φύλων». Η ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα δεν αποτελεί σαφώς μόνο ένα ζήτημα πολιτικής ορθότητας, αλλά συνεισφέρει και στην ίση αντιμετώπιση των φύλων, για να μην βρίσκεται κανένα από τα δύο σε πλεονεκτική θέση.

Το πρόβλημα

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, η γλώσσα αντανakλά και παράλληλα επηρεάζει συμπεριφορές και αντιλήψεις, αφού κινείται δυναμικά ως στοιχείο του πολιτισμού. Ένα παράδειγμα αρνητικής επιρροής της γλώσσας είναι η χρήση της σεξιστικής γλώσσας (*sexist language*). Ο όρος «σεξισμός» κατά πάσα πιθανότητα αποτέλεσε μια αναλογία του όρου «ρατσισμός», για να αναδείξει την διάκριση σε βάρος ενός ατόμου από το κοινωνικό σύνολο, εξαιτίας του φύλου του. Σύμφωνα με την Spender (1990, όπως αναφέρεται στην Litosseliti, 2013, σσ. 13-14) η προβληματική χρήση του «αυτός/he», ή του «του/him», ή των λέξεων *man/mankind* για να αναφερθεί τόσο σε άντρες και γυναίκες, προάγει την ανδρική προβολή και κάνει τις γυναίκες αόρατες.

Σεξιστική γλώσσα στην επικοινωνία θα μπορούσε να είναι η γενικευμένη χρήση του αρσενικού γένους από έναν ομιλητή η επονομασία μιας γυναίκας με τον αρσενικό όρο του επαγγέλματός της, ή ακόμη και δείγματα «*mansplaining*» (Council of Europe, 2020).

Το mansplaining περιγράφει το τρόπο που ένας άνδρας εξηγεί ένα αντικείμενο σε μια γυναίκα με τρόπο υπεροπτικό, θεωρώντας πως εκείνη δεν το γνωρίζει επαρκώς, μια εξήγηση που συνήθως είναι περιττή. Ο όρος προέκυψε από την Rebecca Solnit το 2008, μετά την συγγραφή του «Man Explain Things To Me», όπου περιέγραψε την εμπειρία της με έναν άνδρα που συνάντησε σε ένα πάρτι, ο οποίος της εξηγούσε το βιβλίο που η ίδια είχε γράψει, χωρίς ο ίδιος να το έχει διαβάσει, θεωρώντας πως ξέρει περισσότερα από αυτήν. Αν και η Solnit δεν χρησιμοποίησε ακριβώς την λέξη «mansplain», ο όρος δημιουργήθηκε σχεδόν αυτόματα, καθώς πολλές γυναίκες ταυτίστηκαν με τέτοιου είδους συμπεριφορές (Black, et al., 2019, σελ. 169).

Σύμφωνα με τις Γκασούκα και Γεωργαλλίδου (2014, σσ. 44-46), το αρσενικό στην γλώσσα μοιάζει να αντιπροσωπεύει και τα δύο φύλα, και να αποτελεί σε όλα τα είδη λόγου τον «κανόνα». Σαν αποτέλεσμα, έχει δημιουργηθεί μια άποψη πως η γυναικεία ομιλία υπολείπεται λογικής, διαθέτει μικρότερο λεξιλόγιο, είναι επιφορτισμένη με επιπλέον ευαισθησία και ουσιαστικά αν και είναι ευγενική, δεν είναι αποτελεσματική ή «έγκυρη».

Οι προτάσεις

Οι γλωσσικές μεταβολές είναι αποτέλεσμα διαφόρων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών αλλαγών, τεχνολογιών ή ακόμη και επικοινωνιακών μέσων, ενώ αποτελούν μια απρόβλεπτη διαδικασία. Δράσεις που θα ενισχύσουν την συνείδηση όσον αφορά τον τρόπο που απεικονίζονται ορισμένες ομάδες ατόμων μπορούν ακολουθώντας να οδηγήσουν σε πιο δίκαιη εκπροσώπηση των ομάδων αυτών, γυναικών και ανδρών. Η αλλαγή της γενικευμένης χρήσης των αρσενικών τύπων ή η προώθηση μιας πιο συμπεριληπτικής γλώσσας, συχνά αντιμετωπίζεται με περιθωριοποίηση ή άρνηση, με το επιχείρημα πως τέτοιες πρακτικές είναι είτε δύσκολες στην εφαρμογή, είτε μη πρακτικές, είτε πως ακόμη παρεμβαίνουν στην ελευθερία του λόγου. Αξίζει να σημειωθεί πως το νόημα δεν εκφράζεται αποκλειστικά από τις λέξεις, αλλά και από συγκυριακές καταστάσεις. Οι αποτελεσματικότερες αλλαγές στην γλώσσα θα έρθουν και θα διευκολυνθούν μέσω αλλαγών τόσο σε προσωπικό όσο και θεσμικό επίπεδο. Η εστίαση στην ισότητα στην γλώσσα αφορά και την γενικότερη ισότητα των φύλων και κατά συνέπεια μια ευρύτερη κοινωνική αλλαγή (Litosseliti, 2013, σσ. 19-21).

Όπως επισημαίνεται και στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000) στα άρθρα 21 και 23, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω φύλου, και η ισότητα ανδρών και γυναικών θα πρέπει να εξασφαλίζεται σε όλους τους τομείς: η αρχή της ισότητας οφείλει να αντικατοπτρίζεται και στην χρήση της γλώσσας. Το ζεύγος γλωσσών που μας απασχολεί σε αυτήν την εργασία, αυτό των αγγλικών και ελληνικών, δύο γλωσσών με διαφορετική δομή, όπως είδαμε και παραπάνω. Στις γλώσσες με φυσικά γένη, όπως τα αγγλικά, για να αποφευχθούν αναφορές στα φύλα, έχουμε τους ουδέτερους προς το φύλο όρους, δηλαδή λέξεις χωρίς έμφυλο χαρακτήρα (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018). Μπορούμε να αντικαταστήσουμε την λέξη «policeman» με την αντίστοιχη «police officer» και παράλληλα να διατηρήσουμε ίδιο νόημα, χωρίς να κάνουμε γλωσσικές διακρίσεις. Μπορούμε επίσης να αντικαταστήσουμε το «He» με το «he or she», ή ακόμη και με το «they».

Σε γλώσσες με γραμματικά γένη όπως τα ελληνικά, είναι σχεδόν αδύνατον να δημιουργηθούν όροι που θα είναι ουδέτεροι ως προς το φύλο, συνεπώς έχουν εφαρμοστεί εναλλακτικές προσεγγίσεις, όπως η «θηλυκοποίηση» ή η χρήση διπλών όρων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018). Καθώς ιστορικά αρκετά επαγγέλματα είχαν μόνο αρσενικό τύπο, όπως ο βουλευτής ή ο γιατρός, ξεκίνησε σχετικά πρόσφατα η δημιουργία των αντίστοιχων θηλυκών, όπως η βουλευτριά ή η γιατρίνα. Μπορεί να γίνει χρήση είτε του αντίστοιχου όρου όπου ταιριάζει, είτε να γίνει χρήση και των δύο τύπων, όπως βουλευτής/βουλευτριά και γιατρός/γιατρίνα. Αξίζει να σημειωθεί παρόλα αυτά πως στον επαγγελματικό τομέα στα ελληνικά, από κοινωνικής άποψης, ορισμένοι θηλυκοί τύποι ενδέχεται να μειώνουν το κύρος ενός επαγγέλματος: η δικηγόρεσα ή η βουλευτίνα, που τοποθετούνται χαμηλότερα από τον δικηγόρο ή τον βουλευτή.

Εμβαθύνοντας περαιτέρω στον τομέα των επαγγελμάτων, των ιδιοτήτων, και της ισότητας προβολής των φύλων στα δημόσια διοικητικά έγγραφα στην Ελλάδα, στην έρευνα των Γκασούκα και Γεωργαλλίδου (2014, σσ. 20-21) παρατηρήθηκε μια συντριπτική κυριαρχία του αρσενικού γένους. Όπως αναφέρουν, χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά ο αρσενικός περιεκτικός τύπος, με την διατήρηση του αρσενικού ακόμη και σε περιπτώσεις διπλών τύπων (ο/η εργοδότης). Η μοναδική περίπτωση χρήσης θηλυκού γένους αφορά το επάγγελμα της μαίας, ενώ σε άλλα έγγραφα του Υπουργείου Υγείας οι λοιπές κατηγορίες εργαζομένων εντοπίζονται επίσης στο αρσενικό (οι νοσηλευτές, οι γιατροί).

Στον τομέα των αξιωμάτων, αν και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2018) συστήνει την χρήση ουδέτερων όρων, στις γλώσσες με γραμματικά γένη, επιτρέπει την κατ' εξαίρεση χρήση του αρσενικού τύπου. Υπογραμμίζεται παρόλα αυτά πως στις ανακοινώσεις κενών θέσεων εργασίας η διατύπωση θα πρέπει να διατηρεί μια ουδέτερη προς το φύλο προσέγγιση, προκειμένου να ενθαρρύνονται τόσο άνδρες, όσο και γυναίκες να συμμετέχουν. Επιπλέον, μπορούν να χρησιμοποιούνται εναλλακτικοί όροι στις περιγραφές επαγγελμάτων, όπως «νοσηλευτικό προσωπικό» αντί για «νοσηλευτές/νοσηλεύτριες». Αναφορικά με την γενικότερη χρήση του αρσενικού γένους ως «περιεκτικό τύπο» συστήνεται η αποφυγή λύσεων που μειώνουν την αναγνωσιμότητα ενός κειμένου, όπως η χρήση των διπλών τύπων.

Στις σχετικές ειδικές οδηγίες για τα ελληνικά, αυτά χαρακτηρίζονται ως μια έμφυλη γλώσσα, όπου ισχύουν κατ' ανάγκη οι κανόνες της γραμματικής, και δεν μπορεί να γίνει λόγος για ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα. Ορισμένες από τις λύσεις που δίνονται είναι: α. η χρήση της λέξης «άνθρωπος», που μπορεί να αναφέρεται σε ανθρώπους και των δύο φύλων, β. η χρήση του πληθυντικού που είναι κοινή για δύο γραμματικά γένη (πολιτικοί), ή η χρήση εναλλακτικού όρου στον πληθυντικό (καθηγητής/καθηγήτρια – εκπαιδευτικοί) ή η χρήση περιφράσεων (νοσηλευτής/νοσηλεύτρια – νοσηλευτικό προσωπικό), γ. η χρήση της προστακτικής (σε αναφορά σε υποψηφίους η φράση «αναφέρετε το όνομα και την διεύθυνση σας» αντί «όνομα/διεύθυνση υποψηφίου» που περιλαμβάνει μόνο το αρσενικό γένος), δ. η χρήση παθητικής φωνής (ο βουλευτής ανακοίνωσε τα μέτρα στους πολίτες – τα μέτρα ανακοινώθηκαν στους πολίτες), ε. η χρήση πληθυντικού συνοδευόμενη την πρώτη φορά από ονοματικό προσδιορισμό, για να αποφευχθεί και η

εκτεταμένη χρήση διπλών τύπων (οι βουλευτές, άνδρες και γυναίκες) (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018).

Στα αγγλικά παρατηρούνται γλωσσικές νόρμες που δεν εφαρμόζονται απαραίτητα σε όλα τα αγγλόφωνα κράτη, αλλά ποικίλουν μεταξύ τους. Ορισμένες από τις επιλογές που προτείνονται είναι: α. η αποφυγή του συνθετικού «man» και των παραγόντων του (αντί για mankind χρήση humankind, statesmen – political leaders), β. αποφυγή εκτεταμένης χρήσης του «he», και αντικατάσταση του είτε με πληθυντικό, είτε προστακτική, είτε παραλείποντας τον προσδιορισμό, είτε με την παθητική φωνή, ενώ αν δεν είναι εφικτό τίποτα από αυτά μπορεί να χρησιμοποιηθεί το «he or she» (παρατηρούμε πως και εδώ συστήνεται η αποφυγή συχνής χρήσης των διπλών τύπων «he/she», «him/her»), γ. χρήση του πληθυντικού αριθμού ώστε να μην συγκεκριμενοποιείται το γένος κάποιου ατόμου, δ. χρήση ουδέτερων επαγγελματικών τίτλων (fireman-firefighter), ενώ υπάρχουν και επαγγελματικοί τίτλοι που ήδη εφαρμόζονται και στα δύο φύλα (teacher, translator, interpreter, κ.α.) (European Parliament, 2018).

Στο επάγγελμα του διερμηνέα/μεταφραστή

Στις προηγούμενες ενότητες περιγράψαμε εν συντομία τις γλωσσικές παραμέτρους των αγγλικών και των ελληνικών, αλλά και τις προτεινόμενες λύσεις από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για να ενισχυθεί η χρήση της ουδέτερης προς το φύλο γλώσσας. Στην συνέχεια θα παρατηρήσουμε κατά πόσο εφαρμόζονται, ή δύναται να εφαρμοστούν, οι προαναφερθείσες πρακτικές, προκειμένου να πλησιάσουμε την ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα.

Η σωστή μεταφορά του νοήματος είτε στην διερμηνεία είτε στην μετάφραση, καθώς και η έννοια του σκοπού, κατέχουν κεντρικό ρόλο στην διαδικασία. Για τον Κεντρωτή (2000, όπως αναφέρεται στον Βλαχόπουλο, 2014) στην μεταφραστική διαδικασία έχουμε την μεταφορά ενός νοήματος από την γλώσσα αφετηρίας στην γλώσσα αφίξεως, σε ένα γραπτό κείμενο που ακολουθεί τους κανόνες της δεύτερης και διατηρεί το νόημα του πρωτοτύπου. Η μετάφραση, επιτρέπει στον μεταφραστή να βελτιώσει, να επεξεργαστεί, ή να ελέγξει το γραπτό του κείμενο, πριν το τελικό αποτέλεσμα. Ένας διερμηνέας από την άλλη, μεταφέρει το νόημα από την μία γλώσσα στην άλλη μόνο μια φορά, το κάνει προφορικά και διαθέτει περιορισμένο χρόνο, που δεν του επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό να ελέγξει την ορθότητα του μηνύματος πριν το τελικό αποτέλεσμα.

Όπως αναφέρεται και στον κώδικα δεοντολογίας της Πανελλήνιας Ένωσης Μεταφραστών (ΠΕΜ, 2021), οι μεταφραστές που ανήκουν στην Ένωση θα πρέπει να παραδίδουν ακριβείς μεταφράσεις και να μην αλλοιώνουν το νόημα του πρωτοτύπου. Για την σύνταξη κειμένων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, οι μεταφράσεις επίσης οφείλουν να είναι πιστές και ακριβείς στο πρωτότυπο στην εκάστοτε γλώσσα, ενώ η ενημέρωση των μεταφραστών σχετικά με την ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα είναι άκρως σημαντική. Η χρήση έμφυλης γλώσσας επιτρέπεται μόνο σε περιπτώσεις που στο πρωτότυπο χρησιμοποιείται σκόπιμα, και κατά συνέπεια αυτή η πρόθεση θα πρέπει να γίνεται σεβαστή (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018).

Μπορούμε να λάβουμε ως παράδειγμα το παρακάτω απόσπασμα στην αγγλική γλώσσα, από μια Πρόταση Ψηφίσματος (2020/2118(INI)), όπου βλέπουμε την χρήση των λέξεων «pupils» και «teachers», οι οποίες συντελούν στο να έχουμε μια ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα.

«46. Underlines the fact that the COVID-19 pandemic has led to **unprecedented numbers of pupils** missing out on months of schooling ... 49. Points out the need to provide support and recognition to **teachers**, whose pivotal role in education and in building active citizenship has been further underscored by the pandemic; stresses the need to invest **in teacher training** in order to adequately prepare teachers for new learning models...» (European Parliament, 2021)

Στην περίπτωση των ελληνικών, τα οποία είναι μια γλώσσα με γραμματικά γένη, το ίδιο απόσπασμα έχει μεταφραστεί διατηρώντας χαρακτηριστικά έμφυλου λόγου. Παρατηρούμε πως αναφέρεται σε «μαθητές» και «εκπαιδευτικούς», όλα στο αρσενικό γένος. Αν κι έχουμε σημειώσει πως λόγω του γραμματικού γένους στα ελληνικά είναι «αναγκαστικά» αποδεκτό το αρσενικό σαν περιεκτικός τύπος, μια εναλλακτική λύση θα μπορούσαν να είναι οι διπλοί τύποι, όπως «μαθητών/τριών», «εκπαιδευτικών/τριών», «προετοιμασμένοι/ες». Διαφορετικά, αν η πρώτη λύση θεωρείται πως μετατρέπει το κείμενο σε δυσανάγνωστο, μπορούν να συμπεριληφθούν και τα δύο φύλα, λέγοντας «οι μαθητές, αγόρια και κορίτσια, ...» ή «οι εκπαιδευτικοί, άνδρες και γυναίκες, ...», ενώ οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν εναλλακτικά να χαρακτηριστούν ως «εκπαιδευτικό προσωπικό/δυναμικό».

«επισημαίνει ότι η πανδημία COVID-19 έχει γίνει αιτία να χάσει ένας πρωτοφανής αριθμός **μαθητών** πολλούς μήνες σχολικής φοίτησης... 49. επισημαίνει την ανάγκη στήριξης και αναγνώρισης **των εκπαιδευτικών**, των οποίων ο καθοριστικός ρόλος στην εκπαίδευση και στην διαμόρφωση ενεργών πολιτών αναδείχθηκε ακόμη περισσότερο από την πανδημία· τονίζει την ανάγκη επένδυσης στην κατάρτιση **των εκπαιδευτικών** προκειμένου να είναι **αυτοί** επαρκώς **προετοιμασμένοι** για τα νέα μαθησιακά μοντέλα...» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021)

Μια πιο «ανεπίσημη» λύση ή πρόταση για τα ελληνικά, για την οποία δεν έχει δημιουργηθεί βιβλιογραφία, ή κάποια επιστημονική αξιολόγηση, καθώς χρησιμοποιείται στο μεγαλύτερο ποσοστό στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είναι η χρήση του συμβόλου «@» (ή «παπάκι» στην ελληνική) για να αντικαθιστά τις καταλήξεις. Για παράδειγμα αν θέλουμε να αναφερθούμε σε μια ομάδα που αποτελείται από άνδρες και γυναίκες μπορούμε να γράψουμε «Μαζευτήκαμε ολ@ εδώ σήμερα...» ή κατά την διάρκεια ενός μαθήματος «αν καποι@ φοιτητ@ θέλει να προσθέσει κάτι... ». Αυτό μπορεί να αποτελέσει μια λύση ώστε να μην γίνεται μια διαρκής χρήση του αρσενικού σε κάθε κατάληξη και περίπτωση. Παρόλα αυτά, προκύπτουν ορισμένα ζητήματα, με το προφανέστερο να είναι αυτό της προφοράς. Αν θα το εφαρμόζαμε στο επάγγελμα του μεταφραστή ίσως να λειτουργούσε, αν και μετά θα πρόκυπτε ζήτημα σχετικό με την δυσκολία ανάγνωσης του κειμένου, αφού μια διαρκής εμφάνιση ενός συμβόλου θα ενοχλούσε αναπόφευκτα έναν αναγνώστη από ένα σημείο κι έπειτα. Επιπλέον, αποτελεί μια μη καθολικά αποδεκτή πρόταση, συνεπώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο σε κείμενα

συγκεκριμένου ύφους κι επιπέδου, χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα χρήσης στο παραπάνω παράδειγμα του ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Από την άλλη πλευρά, πως θα μπορούσε να επωφεληθεί από αυτό ένας διερμηνέας; Ας τοποθετήσουμε το «@» σε μια προφορική μετάφραση. Το συγκεκριμένο είδος διερμηνείας/μετάφρασης συνιστά μια επιπλέον προσπάθεια από τον διερμηνέα από πλευράς ανάγνωσης, κατανόησης, βραχυπρόθεσμης μνήμης και παραγωγής και ακρόασης λόγου στην γλώσσα άφιξης (Βλαχόπουλος, 2014, σελ. 30). Στην κατεύθυνση ελληνικά-αγγλικά μπορεί το σύμβολο «@» να κάνει το κείμενο περίπλοκο και δυσανάγνωστο, οπότε να καθυστερεί ή να δυσχεραίνει την αποκωδικοποίηση του νοήματος. Στην αντίστροφη περίπτωση, στα αγγλικά-ελληνικά, επανέρχεται το ζήτημα της προφοράς του συμβόλου, καθώς δεν έχει προταθεί κάποια αντιστοιχία, ενώ ο διερμηνέας πιθανότατα θα οδηγηθεί σε άλλες τεχνικές για να επιτύχει χρήση ουδέτερης γλώσσας.

Έχοντας αναφερθεί στην μετάφραση, μπορούμε να εξετάσουμε και την διαφορετική προσέγγιση που χρειάζεται η διερμηνεία. Η διερμηνεία, η προφορική μεταφορά του νοήματος, μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε ταυτόχρονα, είτε διαδοχικά (στην πλειονότητα των περιπτώσεων, εξαιρουμένης της από κείμενου διερμηνείας και της προφορικής μετάφρασης, όπου παρεμβαίνει γραπτό κείμενο), δίνοντας δύο δυνατότητες χρόνου στον διερμηνέα. Στην περίπτωση της ταυτόχρονης, το μήνυμα στην γλώσσα-στόχο μεταφέρεται με διαφορά δευτερολέπτων, σχεδόν ταυτόχρονα. Στην περίπτωση της διαδοχικής, ο διερμηνέας περιμένει τον ομιλητή να τελειώσει προτού ξεκινήσει την διερμηνεία. Έχει την δυνατότητα να κρατάει σημειώσεις, καθώς και να κατανοήσει το μήνυμα στο σύνολο του, αν και πλέον αυτό το είδος έχει αντικατασταθεί σε μεγάλο βαθμό από την ταυτόχρονη (Βλαχόπουλος, 2014, σσ. 28-30).

Πως θα μπορούσαμε όμως να είμαστε έτοιμοι σε μια πιθανή διερμηνεία; Στην διερμηνεία δεν ισχύει η ενδεχόμενη βελτίωση του αποτελέσματος όπως στην μετάφραση, ενώ συνήθως το προφορικό κείμενο εκφέρεται μόνο μια φορά, περιορίζοντας τις δυνατότητες επιμέλειας ή οποιουδήποτε ελέγχου αναφορικά με την ορθότητα του (Κεντρωτής, 2000, όπως αναφέρεται στον Βλαχόπουλο, 2014, σελ. 20). Αυτό σημαίνει πως και η τελική αναδιατύπωση διαφέρει από την μετάφραση στην διερμηνεία, όπως και το γεγονός πως στην πρώτη το κείμενο είναι σταθερό, ενώ στον προφορικό λόγο οι συνθήκες αλλάζουν, και ο λόγος είναι δυναμικός και απρόβλεπτος.

Η πιο αποτελεσματική λύση θα μπορούσε να είναι αυτή της σωστής εκπαίδευσης και προετοιμασίας. Αναλόγως την μορφή διερμηνείας, ή αν θα θέλαμε να είμαστε πιο ακριβείς «τη θεματική πληροφοριών που επεξεργάζεται ο διερμηνέας», παρατηρούμε ένα χάσμα μεταξύ επιπέδων εκπαίδευσης κυρίως ανάμεσα σε διερμηνείς που εξασκούν την κοινοτική (*community interpreting*) και την διερμηνεία συνεδρίων (*conference interpreting*). Όπως αναφέρει η Αποστόλου (2015, σσ. 119-120), η ευρύτερη αναγνώριση που έχουν λάβει οι δεύτεροι έχει οδηγήσει σε επαρκείς αποδοχές και καλύτερες συνθήκες εργασίας, καθώς και αποτελεσματικότερα προγράμματα κατάρτισης. Η απουσία κατοχύρωσης των πρώτων έχει ως συνέπεια και την απουσία προγραμμάτων κατάρτισης και εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2021), αν και δεν παρέχει απευθείας άσκηση στην διερμηνεία συνεδρίων, δίνει την επιλογή στους νέους και νέες

να τοποθετηθούν στην Γενική Διεύθυνση Υποστήριξης και Διερμηνείας Συνεδριάσεων για να εξοικειωθούν με την εργασία των διερμηνέων.

Η Beatriz (2007, όπως αναφέρεται στην Αποστόλου, 2015, σ. 120-121) αναφέρει έναν συλλογισμό που αναδεικνύει την ευρύτερη σημασία της εκπαίδευσης: αν δεν αναγνωρίζεται η ανάγκη της, δεν θα γίνει ποτέ υποχρεωτική. Αν δεν γίνει υποχρεωτική, η ζήτηση για προγράμματα κατάρτισης μειώνεται όπως και η διαθεσιμότητα. Αν υπάρχει περιορισμένη διαθεσιμότητα και διάρκεια, αυτό αναπόφευκτα επηρεάζει την ποιότητα τους, κάτι που επηρεάζει την αποτελεσματικότητα τους προκειμένου να βελτιωθεί το επάγγελμα, ενισχύοντας το επιχείρημα πως η εκπαίδευση δεν είναι ουσιαστική ή απαραίτητη.

Η παραπάνω άποψη ευθυγραμμίζεται και με την δική μας ροή σκέψης, σύμφωνα με την οποία μόνο μέσω της εκπαίδευσης ένας ή μια διερμηνέας δύναται να επιτύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Σε συνδυασμό με την εκπαίδευση χρειάζεται και πρακτική, ώστε να καταφέρει να αποβάλλει τις έμφυλες διακρίσεις στην χρήση της γλώσσας στον μεγαλύτερο εφικτό βαθμό. Όπως αναφέραμε ήδη, τα ελληνικά αποτελούν μια γλώσσα με γραμματικά γένη, οδηγώντας την σε χρήση περιεκτικών αρσενικών τύπων. Προκειμένου ένας Έλληνας διερμηνέας να προσθέσει στην διερμηνεία του κάποια από τις τεχνικές που συστήνονται για να γίνει χρήση ουδέτερης γλώσσας, θα πρέπει να εξασκείται συχνά, ώστε να βρίσκει τρόπους να εντάξει την συμπεριληπτική προσέγγιση στην διερμηνεία του. Ο στόχος του είναι από την μία πλευρά να «επαναπρογραμματίσει» κάποιες αυτόματες λειτουργίες που παραπέμπουν σε διακρίσεις εις βάρος ενός γένους, ενώ παράλληλα να φροντίσει να μην αποσυντονιστεί από την πνευματική διεργασία της μεταφοράς του νοήματος, διατηρώντας ένα φυσικό ύφος, και όντας σε θέση να ξεχωρίσει πότε η χρήση του αρσενικού δεν επηρεάζει το νόημα και πότε μπορεί να προκαλέσει προβλήματα (για παράδειγμα σε περιπτώσεις που ο έμφυλος λόγος χρησιμοποιείται επί σκοπού). Από την άλλη πλευρά, ένας διερμηνέας με μητρική γλώσσα την αγγλική, θεωρώντας πως μπορεί να αναγνωρίσει την χρήση γενικών αρσενικών τύπων όταν χρησιμοποιούνται στην ελληνική, έχει την διέξοδο του κοινού γένους (*common gender*), το οποίο παραπέμπει σε πιο ουδέτερους όρους.

Αξίζει να σημειωθεί πως ο/η κάθε διερμηνέας, είτε με μητρική την ελληνική, είτε την αγγλική, είτε με όποιον άλλο γλωσσικό συνδυασμό, ο/η οποίος/οποία δεν έχει λάβει την απαραίτητη εκπαίδευση και δεν μένει ενημερωμένος/η για την σχετική επικαιρότητα και το θέμα για το οποίο διερμηνεύει, μπορεί να αντιμετωπίσει ποίκιλα προβλήματα. Ένα απλό παράδειγμα στον γλωσσικό συνδυασμό αγγλικά-ελληνικά θα μπορούσε να αποτελέσει η φράση «*The President of the Republic of Greece declared that...*». Σε τέτοιους τίτλους δεν μπορεί ούτε να γίνει χρήση διπλού τύπου «ο/η Πρόεδρος της Δημοκρατίας» αφού μιλάμε για ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, ούτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυθαίρετα το αρσενικό γένος «ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας», καθώς θα μιλάμε για προφανές ατόπημα, αφού το κοινό στο οποίο απευθύνεται πιθανόν να γνωρίζει πως η Πρόεδρος είναι γυναίκα, ενώ ενδέχεται στην συνέχεια του λόγου να αναφερθεί το όνομα της και να δημιουργηθεί σύγχυση αν την έχει χαρακτηρίσει αρχικά με το αρσενικό γένος.

Επίλογος

Συνοψίζοντας τα βασικότερα σημεία της εργασίας μας, μπορούμε να προχωρήσουμε σε ορισμένα συμπεράσματα, ξεκινώντας από τις βάσεις των γλωσσών και προχωρώντας προς το επάγγελμα του μεταφραστή ή του διερμηνέα. Σαν πρώτη παρατήρηση βλέπουμε πως τα ελληνικά και τα αγγλικά, στα οποία εστιάσαμε, έχουν διαφορετική δομή, αφού η πρώτη αποτελεί μια γλώσσα με γραμματικά και η δεύτερη με φυσικά γένη. Ως επακόλουθο, η διαφορετική δομή δημιουργεί διαφορετικό έδαφος και περιθώρια για την χρήση μιας πιο ουδέτερης γλώσσας, αν και παρατηρήθηκε και στις δύο γλώσσες πως υπάρχουν εκφράσεις και χρήσεις της γλώσσας που υποβαθμίζουν το θηλυκό γένος, παρά τις μεταξύ τους διαφορές.

Παρουσιάζοντας ορισμένες τεχνικές για να προσπεραστεί το εμπόδιο της έμφυλης διάκρισης στην γλώσσα, ορισμένες από τις οποίες κοινές και για τις δύο γλώσσες, όπως η χρήση διπλών τύπων, είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψιν πως οι γλωσσικές διακρίσεις μπορούν εύκολα να αντανακλούν ή να προέρχονται από τον ίδιο τον πολιτισμό, και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον της κάθε χώρας, ή ακόμη και του κάθε ατόμου.

Είναι επιπλέον σαφές πως η μετάφραση και διερμηνεία προσφέρουν διαφορετικές συνθήκες στον εκάστοτε μεταφραστή/μεταφράστρια, αφού μια από τις βασικότερες διαφορές τους είναι ο χρόνος ανταπόκρισης και η μορφή του μηνύματος. Στην περίπτωση της μετάφρασης που υπάρχει το περιθώριο χρόνου και επιμέλειας, θεωρούμε πως «οφείλει» η χρήση της ουδέτερης γλώσσας να είναι συχνότερη και επικρατέστερη, αφού ο μεταφραστής μπορεί να κάνει οποιεσδήποτε διορθώσεις θέλει μέχρι να παραδώσει το τελικό γραπτό αποτέλεσμα. Όσον αφορά την διερμηνεία, όπου δεν υπάρχει, ή υπάρχει υπό συνθήκες ή ιδιαίτερα σπάνια, περιθώριο να ανατρέξει σε κάποιο σημείο του προφορικού κειμένου ο/η διερμηνέας, είναι δυσκολότερο να εφαρμόσουν αυτές οι τεχνικές, αν δεν έχει εξοικειωθεί ο διερμηνέας εξ αρχής.

Ως μια κοινή λύση προτείνουμε την σωστή εκπαίδευση στην χρήση ουδέτερης γλώσσας. Θεωρούμε πως όπως ο μεταφραστής διδάσκεται την μεθοδολογία της μετάφρασης, ή όπως ο διερμηνέας την αντίστοιχη θεωρία, θα πρέπει να διδάσκονται και πως να προσπερνούν τις έμφυλες διακρίσεις στον γλωσσικό τομέα. Συνδυαστικά και ενισχυτικά στην εκπαίδευση λειτουργεί η συχνή εξάσκηση, προκειμένου η εφαρμογή των τεχνικών να γίνεται μια σχεδόν αυτόματη διαδικασία. Τέλος, η διαρκής και σωστή ενημέρωση πάνω στα θέματα προς εργασία, και στην επικαιρότητα, ολοκληρώνουν το πακέτο μιας σωστής διερμηνείας και μετάφρασης.

Ευρετήριο Ονομάτων και Όρων

Common gender (κοινό γένος): χρησιμοποιείται για έμψυχα ονόματα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε άτομα που ανήκουν και στα δύο φύλα.

Community interpreting (κοινοτική διερμηνεία): όρος που δηλώνει διάφορους τύπους διερμηνείας και αναφέρεται στη διερμηνεία που εξυπηρετεί όσους δεν κατέχουν καλά την επίσημη γλώσσα της χώρας στην επικοινωνία τους με τις δημόσιες υπηρεσίες, ώστε να έχουν πλήρη και ίση πρόσβαση σε νομικές, ιατρικές, εκπαιδευτικές, διοικητικές και κοινωνικές παροχές.

Conference interpreting (διερμηνεία συνεδρίων): η διερμηνεία συνεδρίων είναι η προφορική μεταφορά μηνύματος από μια γλώσσα σε άλλη με φυσικό και αβίαστο τρόπο, που υιοθετεί στο πρώτο πρόσωπο το ύφος, τον τόνο και τις πεποιθήσεις του ομιλητή και λαμβάνει χώρα σε διεθνείς συναντήσεις.

Gender equality (ισότητα των φύλων): θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα όπου τα δύο φύλα αντιμετωπίζονται με ισότητα.

Gender mainstreaming (η ένταξη της διάστασης του φύλου): στρατηγική που καλύπτει δράσεις στον πολιτικό, νομικό, επιστημονικό και οικονομικό τομέα, με εφαρμογή νομοσχεδίων και νομοθεσιών, πραγματοποίηση ερευνών και σχεδιασμών, και κατανομή πόρων.

Gender neutral language (ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα): ένας γενικός όρος ο οποίος καλύπτει τη χρήση μη σεξιστικής γλώσσας, συμπεριληπτικής γλώσσας ή δίκαιης ως προς το φύλο γλώσσας. Σκοπός της ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας είναι να αποφεύγονται επιλογές λέξεων στις οποίες μπορεί να αποδοθεί χαρακτήρας προκατάληψης, διάκρισης ή απαξίωσης, επειδή υπονοούν ότι ένα βιολογικό ή κοινωνικό φύλο είναι ο κανόνας

Gender-Sensitive Language (μη σεξιστική γλώσσα): γλώσσα που όταν χρησιμοποιείται σε κείμενα που απευθύνονται και στα δύο φύλα, φροντίζει να είναι ισάξια ορατοί και οι άνδρες και οι γυναίκες, δίνοντας προσοχή και στο πως απεικονίζονται τα φύλα.

Mansplaining (ανδρεξήγηση*): ο τρόπος με τον οποίον ένας άνδρας εξηγεί ένα αντικείμενο σε μια γυναίκα με τρόπο υπεροπτικό, θεωρώντας πως εκείνη δεν το γνωρίζει επαρκώς, μια εξήγηση που συνήθως είναι περιττή.

Natural gender (φυσικό γένος): το γένος αποδίδεται με σημασιολογικά, παρά μορφολογικά κριτήρια. Τα έμψυχα χαρακτηρίζονται είτε ως αρσενικά ή θηλυκά αναλόγως φύλου, και τα άψυχα ως ουδέτερα.

Sexist language (σεξιστική γλώσσα): αρνητική επιρροή της γλώσσας, όπου διακρίνεται ένα μέλος του κοινωνικού συνόλου βάσει του φύλου του.

*μη επιβεβαιωμένη απόδοση

Βιβλιογραφία

Bentele, H., και Neuser, N., 2021. *On the role of the EU's development cooperation and humanitarian assistance in addressing the consequences of the COVID-19 pandemic*. Πρόταση ψηφίσματος από την Επιτροπή Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 30 Απριλίου 2021 με αριθμό διαδικασίας 2020/2118(INI). [online] Διαθέσιμο από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0151_EN.html [Πρόσβαση 31 Αυγούστου 2021]

Bentele, H., και Neuser, N., 2021. *Σχετικά με τον ρόλο της αναπτυξιακής συνεργασίας και της ανθρωπιστικής βοήθειας της ΕΕ στην αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας COVID-19*. Πρόταση ψηφίσματος από την Επιτροπή Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 30 Απριλίου 2021 με αριθμό διαδικασίας 2020/2118(INI). [online] Διαθέσιμο από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0151_EL.html [Πρόσβαση 31 Αυγούστου 2021]

Black A., Buller L., Hoyle E. και Todd M., 2019. *Feminism is...*. Great Britain: Dorling Kindersley Limited

Litosseliti, L., 2013. *Gender and Language: Theory and practice*. London/New York: Routledge

Liu, S., Volcic, Z. και Gallois, C., 2018. *Εισαγωγή στην Διαπολιτισμική Επικοινωνία*. Μετάφραση από Αγγλικά από Α. Φριλίγγο. Αθήνα: Gutenberg

Office for Gender Mainstreaming, 2021. *The five principles of gender mainstreaming*. [online] Διαθέσιμο από: <https://www.wien.gv.at/english/administration/gendermainstreaming/principles/five-principles.html> [Πρόσβαση 16 Φεβρουαρίου 2021]

Αποστόλου, Φ. 2015. Εκπαίδευση στην κοινοτική διερμηνεία και μετάφραση. *Στο Η μετάφραση και η διερμηνεία για δημόσιες υπηρεσίες στην Ελλάδα*. [online] Διαθέσιμο από: <http://hdl.handle.net/11419/965> [Πρόσβαση 10 Αυγούστου 2021]

Ασημακοπούλου, Σ., 2018. *Ο σεξισμός στην Ελληνική γλώσσα και προτάσεις αποφυγής του: Μια συγκριτική μελέτη με τον τρόπο πραγμάτωσης και αντιμετώπισης του φαινομένου στην Αγγλική γλώσσα*. Διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Πατρών: Πάτρα

Βλαχόπουλος, Σ., 2014. *Η δικαστηριακή διερμηνεία στην Ελλάδα: Καταγραφή και αξιολόγηση της πραγματικότητας*. Ηγουμενίτσα: Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων/ΤΕΙ Ηπείρου

Γκασούκα, Μ. και Γεωργαλλίδου, Μ., 2014. *Ένταξη της ισότητας των φύλων στη γλώσσα των διοικητικών εγγράφων*. [online] Διαθέσιμο από: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjky_1m9vyAhUWDmMBHVMALEQFnoECAUQAQ&url=http%3A%2F%2Fold.isotita.gr%2Fvar%2Fuploads%2FMELETES%2FOdhgos%2520Xrisis%2520Mi%2520Seksistikis%2520Glossas.pdf&usg=AOvVaw2xrxSYi-9L5QgcGI5QOuSx [Πρόσβαση 31 Αυγούστου 2021]

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000. *Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. [online] Διαθέσιμο από: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf [Πρόσβαση 31 Αυγούστου 2021]

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018. *Gender-neutral language in the European Parliament*. [online] Διαθέσιμο από: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiaiOnpnNvyAhWi2-AKHZOHCrYQFnoECAUQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.europarl.europa.eu%2Fcmsdata%2F151780%2FGNL_Guidelines_EN.pdf&usg=AOvVaw2ycW8KdRCO6Bbt8SrZcf6u

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018. *Ουδέτερη προς το φύλο γλώσσα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. [online] Διαθέσιμο από: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiBqYDMnNvyAhWJ8eAKHUJ2CfwQFnoECAMQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.europarl.europa.eu%2Fcmsdata%2F187093%2FGNL_Guidelines_EL-original.pdf&usg=AOvVaw2Y6r9tI9z-RNr3beTKphyd [Πρόσβαση 31 Αυγούστου 2021]

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. 2020. Σεξισμός: Δες τον. Κατονόμασε τον. Σταμάτησέ τον. [online] Διαθέσιμο από: <https://www.coe.int/el/web/human-rights-channel/stop-sexism> [Πρόσβαση 10 Αυγούστου 2021]

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. 2021. *Σπουδές και περίοδοι άσκησης*. [online] Διαθέσιμο από: <https://www.europarl.europa.eu/interpretation/el/study-and-traineeships> [Πρόσβαση 30 Ιουλίου 2021]

Πανελλήνιας Ένωσης Μεταφραστών, 2021. *Ο Κώδικας Δεοντολογίας μας*. [online] Διαθέσιμο από: <https://pem.gr/poioi-eimaste/o-kodikas-deontologias-mas/> [Πρόσβαση 31 Αυγούστου 2021]

Παπαδημητρίου, Α., 2021. *Οι γυναίκες σήμερα: μια διαπολιτισμική προσέγγιση σε θέματα πολιτικής, φεμινισμού και περιβάλλοντος εργασίας*. Διπλωματική εργασία. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Τσοκαλίδου, Ρ., 2001. *Γλώσσα και φύλο*. [online] Διαθέσιμο από: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_b8/index.html [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2021]